

Op zoek naar het eigen gelijk

„Het is een van onze grootste tekortkomingen dat we te veel nadruk leggen op het afleiden van hypothesen en te weinig op het toetsen ervan. Deze misplaatste nadruk is dikwijls onvermijdelijk omdat in de sociale wetenschappen algemeen geaccepteerde, objectieve criteria om hypothesen te toetsen ontbreken. Maar dat is niet het hele verhaal. Omdat we de geldigheid van veel hypothesen niet kunnen toetsen, zijn we vervallen in de gewoonte om het niet eens te proberen zelfs als het wel kan. We onderzoeken het materiaal, bereiken een conclusie, werken die uit en leunen dan tevreden achterover, zonder ons af te vragen of er misschien ook materiaal is dat onze hypothese tegenspreekt en zonder uit te testen of de hypothese daardoor mogelijkzwaars zelfs zou moeten worden verworpen”. Hoewel deze uitspraak, die afkomstig is van Milton Friedman, al meer dan dertig jaar oud is en sindsdien de econometrische technieken om hypothesen te toetsen aantrekkelijk zijn verbeterd, bevat zij nog steeds veel waarheid. Te veel economen zijn al tevreden als ze een mooie theorie hebben die op het eerste gezicht niet door de feiten wordt weersproken en gaan dan slechts op zoek naar bewijsmateriaal dat hen in hun opvattingen sterkt; gegevens die in een andere richting zouden kunnen wijzen worden – bewust of onbewust – over het hoofd gezien. Aan het falsifiëren van de eigen of concurrerende theorieën komt niemand toe.

Natuurlijk zijn er uitzonderingen. Zo heeft het „Panel of Academic Consultants” van de Bank of England zich onlangs gebogen over een gezaghebbende empirische studie over de monetaire ontwikkelingen in de Verenigde Staten en Engeland. De studie beoogt een empirische bevestiging te geven van de monetaristische zienswijze dat de geldhoeveelheid in de economie alleen de prijzen beïnvloedt en dat er van een effect op reële grootheden, zoals de productie of de werkgelegenheid, geen sprake is. De implicatie daarvan is dat de monetaire politiek niet geschikt is als instrument om conjunctuurpolitiek te bedrijven, maar alleen om de inflatie onder controle te houden. Het Panel of Academic Consultants heeft het bewijsmateriaal echter nagetrokken en komt op basis van dezelfde cijfers tot heel andere conclusies. Er is wel sprake van een effect van de geldhoeveelheid op de productie. De gezaghebbende studie wordt finaal onderuitgehaald. En daarmee tevens de auteurs, onder wie niemand minder dan de Nobelprijswinnaar voor de economie in 1976..... Milton Friedman.

Samen met Anna Schwartz heeft Friedman enkele jaren geleden hun monetaristische standaardwerk *A monetary history of the United States, 1867-1960* geactualiseerd tot 1975 en tegelijkertijd het onderzoek uitgebreid tot het Verenigd Koninkrijk 1). De hypothese die zij trachten te toetsen is de eenvoudige kwantiteitstheorie ($MV = PR$), waarin wordt verondersteld dat de omloopsnelheid van het geld (V) constant is en dat de veranderingen in de geldhoeveelheid (M) bepalend zijn voor de veranderingen in het prijsniveau (P), terwijl de veranderingen in de reële productie (R) geheel door andere factoren worden bepaald. De data die Friedman en Schwartz gebruiken zijn jaarcijfers over een periode van meer dan honderd jaar die zij corrigeren voor conjunctuurbewegingen. Friedman en Schwartz tonen zich over de resultaten heel tevreden. Zij menen dat hun empirische bevindingen diverse onderdelen van hun theorieën bevestigen, zoals het constant zijn van de omloopsnelheid van het geld, het nauwelijks afwezig zijn van een effect van monetaire veranderingen op de productie en het negatieve verband tussen prijsstijgingen en productiegroei.

Maar helaas, de critici hebben het nog eens nagerekend. In hun papers voor het Panel of Academic Consultants laten prof. A.J. Brown uit Leeds en prof. D.F. Hendry en N.R. Ericsson uit Oxford geen spaan van het onderzoek van Friedman en Schwartz heel 2). Na prijzende opmerkingen over de grote inspanningen die Friedman en Schwartz (FS) zich moe-

ten hebben getroost gaat het er op los. De omloopsnelheid van het geld blijkt helemaal niet constant, maar fluctueert van jaar op jaar aanzienlijk en alleen door toevoeging van een dummy-variabele – niet op theoretische gronden maar omdat de data anders niet passen – kunnen FS op een betrekkelijk constante V uitkomen (...) Het is onjuist de geldhoeveelheid als een exogene grootheid te beschouwen die onafhankelijk door de monetaire autoriteiten wordt bepaald; ten onrechte houden FS geen rekening met veranderingen in het betalingsverkeer waardoor nieuwe vormen van „near money” ontstaan (...) Het Verenigd Koninkrijk is geen gesloten economie, zoals FS lijken te veronderstellen, maar het prijspeil wordt, zeker in een periode van zwevende wisselkoersen, behalve door de binnenlandse geldhoeveelheid ook door buitenlandse invloeden bepaald (...) Nieuwe ontwikkelingen op het gebied van de econometrie lijken aan FS te zijn voorbijgegaan (...) Op sommige plaatsen maken zij ernstige rekenfouten bij het aanpassen van de data, waardoor onjuiste cijfers ontstaan (...) En – het belangrijkste punt van het onderzoek – wanneer de conjunctuurschommelingen niet worden uitgeschakeld, zoals FS doen, is er in sommige perioden duidelijk sprake van een invloed van monetaire omstandigheden op de productiegroei. Om kort te gaan, aldus een van de auteurs, op de vraag of de ervaring in het Verenigd Koninkrijk een ondersteuning biedt voor de simpele kwantiteitstheorie, is er maar één antwoord mogelijk, en dat is: nee.

Het lijkt geen twijfel dat de academische consultants hebben gegniffeld, toen zij de zelfverzekerde Friedman van zijn troon zagen vallen en hem met zijn eigen uitspraak (zie het begin van dit artikel) om de oren konden slaan. Maar wat belangrijker is in de hele zaak, is dat een theorie, die klaarblijkelijk zo zwak is onderbouwd dat zij van alle kanten onderuit kan worden gehaald, toch zoveel aanhang heeft kunnen winnen dat zij heeft gediend als intellectueel credo voor het monetaristische beleid dat zowel in de Verenigde Staten als in het Verenigd Koninkrijk is gevoerd. Weliswaar hebben monetaire theorieën van Friedman van meet af aan in de vakliteratuur aan felle kritiek en contra-expertise blootgestaan, maar blijkbaar was het toch mogelijk dat ze lange tijd overeind bleven en een aanzienlijke invloed op het beleid uitoefenden. Een theorie, die niet op het eerste gezicht met de feiten in strijd is, kan dus, als zij maar overtuigend genoeg gebracht wordt en vaak genoeg herhaald wordt, blijkbaar het opinieklimaat gaan overheersen. Dat geeft te denken.

Inmiddels is men er in de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk door ervaring wel achter gekomen dat de geldhoeveelheid niet te beheersen valt omdat er steeds nieuwe betaalmogelijkheden opdruiken die de rol van de primaire liquiditeiten overnemen. En ook is gebleken dat de omloopsnelheid van het geld de effectiviteit van het krap-geldbeleid kan ondermijnen. Maar die ervaringen zijn wel op pijnlijke wijze opgedaan, nadat in de VS de rente naar duizelingwekkende hoogte was gestegen waarvan de hele wereld de nadelen ondervond, en in Engeland de afbraak pijlsnel om zich heen had gegrepen. Het waren niet de academische economen die daarvan de dupe waren. Maar het is voor hen misschien toch iets om over na te denken dat een deel van die ervaringen mogelijkzwaars te vermijden was geweest als zij het minder druk hadden gehad met het bevestigen van hun eigen gelijk en drukker met het aantonen van andermans ongelijk.

L. van der Geest

1) M. Friedman en A.J. Schwartz, *Monetary trends in the United States and the United Kingdom: Their relationship to income, prices and interest rates, 1867-1975*, University of Chicago Press, Chicago, 1982.

2) Bank of England Panel of Academic Consultants, *Monetary trends in the United Kingdom*, Panel paper no. 22, Bank of England, Londen, oktober 1983.